

AMALIYOT DARSLARIDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASNING AYRIM MASALALARI

Abdullaeva Guljahan Yaumutbaevna

*Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Qoraqalpog‘iston pedagogika texnikumi metodisti,
oliy toifali o‘qituvchi*

e-mail: abdullaevaguljaxan8@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15079461>

Annotatsiya. Maqolada amaliyot darslarida interfaol texnologiyalarning o‘quvchilarning kreativ va ijodiy fikrlashini rivojlantirishdagi roli yoritilgan. Shuningdek, maqolada o‘qitish texnologiyalarini qo‘llash jarayonida pedagogning ijodiy yondashuvi, o‘quv amaliyotida o‘quvchilarning yaratuvchanlik qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiluvchi ta‘lim texnologiyalari haqida fikrlari keltirilgan.

Tayanch so‘zlar: o‘quv amaliyoti, professional ta‘lim, interfaol texnologiyalar, bilim, kreativ fikrlash, shakllantirish, kattalar ta‘limi, Disney strategiyasi.

O‘qituvchi uchun, mayli u maktabdami, oliy o‘quv yurtida yoki o‘rta professional ta‘lim sohasida ishlaydimi, har doim dars o‘tish metodikasi dolzarb muammo bo‘lib qolaveradi. Chunki, hamma o‘qituvchi yaxshi biladiki, o‘quvchiga nimani o‘rgatish kerak va o‘sha narsani qanday usulda o‘rgatish kerak degan masala doim kun tartibida turadi. Bu masala bo‘yicha qanchadan qancha izlanish va tadqiqotlar olib borilgan va hozirgi kunda ham to‘xtagani yo‘q. O‘quvchiga biron bir bilimni berishni, yoki o‘rgatishni xohlar ekanmiz, doimo buni qanday amalga oshirish kerakligi haqida bosh qotirishga to‘g‘ri keladi. Ayniqsa, hamma fan yangilanib, tez sur‘atlarda rivojlanib borayotgan bugungi kunimiz uchun bu masala chuqur ahamiyat kasb etadi. Hattoki, bugunga kelib, o‘qituvchining o‘quvchiga bilimlarni tushuntirib, yetkazib berishi va o‘rgatishi ham yetarli bo‘lmay qoldi. Chunki, har bir fan uchun o‘rganiladigan bilim va ma‘lumotlar shunchalik ko‘pki, uni o‘qituvchi to‘liq yetkazib berishi mushkul bo‘lib qoldi. O‘quvchi kerakli bilim va ma‘lumotlarni o‘zi o‘rganib chiqishi, tahlil qila olishi, umumlashtira olishi va o‘rgangan ilimlarini amalda qo‘llay oladigan darajada bo‘lishi kerak. Bu zamonaviy ta‘limda ustivor vazifaga aynaldi. Albatta, bu jarayonni o‘quvchi mustaqil ravishda, yakka o‘zi amalga oshira olmaydi. Tabiiyki, o‘qituvchi bu jarayonni boshqaruvchi shaxs sifatida yana asosiy o‘rinni egallaydi. Endi zamonaviy pedagogika sohasida o‘qituvchining vazifalari bir necha barobar og‘irlashdi. O‘qituvchi oldin o‘z fanini chuqur egallashi va buni o‘quvchilarga yetkazib berishi kifoya bo‘lardi. Endi esa zamonaviy pedagogikada o‘quvchi kerakli bilim va ma‘lumotlarni yetkazib beribgina qolmasdan o‘sha bilim va ma‘lumotlarni o‘quvchi ham o‘zi izlanib o‘rganishiga, o‘sha ma‘lumotning ahamiyatini tushunishiga, kerak bo‘lsa boshqalarga o‘rgata olish

darajasiga etkazish uchun javobgar bo‘ladi. O‘quvchi oldingidek, o‘qituvchi yetkazgan ma‘lumotlarni o‘zlashtirishi uning uchun yetarli bilimni bermaydi. O‘qituvchi bergan ma‘lumotlar faqat yo‘naltiruvchi vazifani bajaradi xolos. O‘quvchi o‘ziga kerak bilimni ongli ravishda o‘zi o‘rgansagina to‘laqonli bilimga ega bo‘lishi mumkin. Tabiiyki, hamma odam o‘zi qiziqqan narsanigina o‘rganishga moyil bo‘ladi. O‘qituvchining asosiy vazifasi o‘z o‘quvchilarini o‘rganishga bo‘lgan ishtiyoqini o‘stirishdan iborat. O‘qib-o‘rganishga bo‘lgan qiziqishni paydo qilish va rivojlantirish hamma vaqt ham oson emas. Bu o‘qituvchidan juda ko‘p mehnatni, izlanishni talab qiladi va dars o‘tish metodikasini har safar yangilashni taqozo etadi. Biz so‘nggi texnologiyalardan ozmuncha bo‘lsa ham xabardor bo‘lgan o‘quvchini eski usullarda darsimizga qiziqtirishimiz qiyin. O‘quvchiga nafaqat bilim berish, uning fikrlashi, tasavvurini kengaytirish masalasi ham oldimizda turibdi. Demak, biz qo‘llangan metodlarimiz orqali o‘quvchiga kerakli ma‘lumotni yetkazib berish bilan cheklanib qolmasdan, uni fikrlashga undaydigan, o‘ylanishga majbur qiladigan va natijada unda qiziqish uyg‘otadigan darajaga etishimiz kerak. Chunki, biz ijrochilarni emas, fikrlaydigon insonlarni tarbiya qilib chiqarishimiz kerak.

Professional talim sohasidagi asosiy ustivor vazifalardan biri zamonaviiy kasb egalarini tayyorlash, xalqaro standartlarga mos tarzda bilim berish hisoblanadi. Bu shu sohada o‘qitish metodikasini uzluksiz qayta ko‘rib chiqish va takomillashtirib borishni talab qiladi. Chunki, bu kattalar ta‘limi, bu sohada faqat bilishga, o‘rganishga ishtiyoqi kuchli, qiziqishi baland yoshlar gina emas, katta yoshli, oilali odamlar, shuningdek, ishlayotgan, o‘z sohasi bo‘yicha ozmi-ko‘pmi tajribaga ega odamlar ham o‘qishi mumkin. Bu albatta, o‘qitishga boshqacha yondashishni taqozo qiladi, Pedagogika kollejlari uchun esa bu ikki baravar ma‘suliyat kasb etadi, Chunki, pedagogika kollejlari oddiy kasb egalari emas, maktabgacha ta‘lim tashkilotlari tarbiyachilari yetishib chiqadi. Maktabgacha ta‘limga insonning asosiy bilim va qiziqishlari shakllanadigan soha sifatida davlatimiz tomonidan asosiy e‘tibor qaratilgan va bu borada ko‘plab islohotlar amalga oshirildi. Bu islohotlar professional ta‘lim tizimida ham chuqur o‘zgarishlarga, yangilanishlarga sabab bo‘ldi. Maktabgacha ta‘lim tizimida zamonaviy malakali kadrlarni tayyorlashda ilg‘or o‘qitish texnologiyalardan foydalanish zamon talabiga aylandi. Professional ta‘lim sohasida Germaniya va Finlyandiya kabi Yevropa davlatlarida yaxshigina tajribalar mavjud. Bunda asosan kasbga o‘rgatishda amaliyotga ko‘proq urg‘u berilmoqda. Bu professional ta‘lim tizimida asosan o‘quv amaliyotlarining maqsadga muvofiq olib borilishini taqazo etadi. O‘quv amaliyotlari kasb-hunarga o‘qitishda eng asosiy jarayon hisoblanadi. Pedagoglar o‘quv amaliyotlarini tashkil etishda dars metodikasi

ustida ko‘proq bosh qotirishiga to‘g‘ri keladi. Chunki, metodika dars uchun hal etuvchi o‘rinni egallaydi. Zamonaviy pedagogikada interfaol o‘qitish texnologiyalari bo‘yicha anchagina yaxshi nazariyalar mavjud, biz faqat tanlay olsak va qo‘llay olsak yetarli. Ayniqsa, kreativ fikrlashga undaydigan talaygina metodikalar so‘nggi davrlarda ko‘plab ishlab chiqildi. Xohlagan metodni istagan paytda qo‘llash joiz emas. Shunday metodikalar borki, ularni qo‘llash faqat ayrim fan va sohalar uchun gina mos kelishi mumkin lekin ayrim metodlar borki, ularning eng afzal tomonlaridan biri hohlagan fan yoki soha uchun qo‘llay olish mumkin. Masalan, Disney kompaniyasi asoschisi Uolt Disney tomonidan ishlab chiqilgan, ko‘pincha Disney strategiyasi deb yuritiladigan «3 stol» metodini ana shunday texnologiyalardan deb hisoblash mumkin. Taniqli multipilikator tomonidan o‘tgan asrda ishlab chiqilgan bu metod kreativ fikrlash, noan‘anaviy g‘oyalar, ixtirochilik qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan. Bu metodni deyarli barcha fanlar uchun qo‘llash mumkin. Chunki, bu texnologiya oson, murakkab va aniq masalalarni yechishda birdek qo‘l keladi. Masalan, pedagogika kollejaridagi o‘quv amaliyotlaridan biri «Rivojlanish markazlarida bolalar faoliyatini tashkil etish» o‘quv amaliyotida maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida markazlarni to‘g‘ri tashkil etish va bolalarning markazlardagi faoliyatini amalga oshirish masalalari so‘z etiladi. Maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida bolalar xonasidagi markazlardan biri «Nutq o‘stirish markazi» hisoblanadi. Shu markazni tashkil etish bo‘yicha o‘quv amaliyotida «3 stol» texnologiyasini qo‘llash bo‘yicha ayrim tavsiyalarni keltirish mumkin.

Avvalo, o‘quvchilarga metodning maqsadi va mazmunini tushuntirish muhim va vazifalarni taqsimlashda ularning o‘zaro guruhlarga ixtiyoriy tarzda bo‘linishini tashkil etish lozim. 3 stolni tashkil etishda ayniqsa o‘quvchilarga kerakli jihozlarning mavjudligiga e‘tibor qaratish lozim. Hamma stolda qog‘oz, qalam, ruchkalar bo‘lishi kerak. Stollar shartli ravishda «Xayolparast», «Realist», «Tanqidchi» deb nomlanadi. «Xayolparast» stoliga qo‘shimcha tarzda rangli qalamlar, plakatlar, marker, buyoqlar ham kerak bo‘ladi. Chunki, ular g‘oyalar ustida ishlaydi va loyiha tayyorlashadi. O‘quvchilar qaysi stolda o‘tirishmasin, o‘z fikrlarini yozib borishlarini nazoratga olish kerak.. Demak, bu texnologiya bo‘yicha ishlaydigan bo‘lsak, ishni bir nechta bosqichlarda olib borish kerak bo‘ladi

1. Maqsadni aniqlash.
2. Vazifalarni taqsimlash va tushuntirish.
3. O‘quvchilarning mustaqil faoliyati.
4. Natijalarni ko‘rib chiqish va xulosa.

Aytib o‘tkanimizdek, o‘quvchilar uchta stol atrofida ish olib borishadi. Masalan, «Xayolparast» stolidagilar «Nutq o‘stirish markazi»ni tashkil etish bo‘yicha o‘z go‘yalari asosida loyiha ishlab chiqadi, ya‘ni bu markaz qanday jihozlanishi, qulayligi, bolalar bilan ishlashda kerak bo‘ladigan hamma narsalar bo‘yicha o‘z takliflarini jamlagan holda jamoaviy loyiha tayyorlashadi. «Realist» stolidagilar esa bu loyihani ko‘rib chiqib amalga oshirish mexanizmini, ya‘ni amalyotga nechog‘lik yaqinligini tekshirishadi va fikr va takliflarini yozishadi. Bu stoldagilar loyihani yo ma‘qullashadi yoki qayta ishlab chiqish uchun tavsiya berishi mumkin. «Tanqidchi» stoli esa loyihani tanqidiy nuqtai nazardan ko‘rib chiqishadi. Xullas, loyiha ikkinchi va uchinchi stollardan qaytib yana «Xayolparast» stolida qayta ishlanib, takomillashtirilishi mumkin.

Yuqorida ko‘rib o‘tkanimizdek bu texnologiyaning o‘quv amaliyotlari uchun afzalliklari ko‘p. Lekin, shu yerda to‘xtab qolmasdan, yana ham to‘liqtirishda davom etishimiz kerak. Masalan, g‘oya bor, loyiha tayyor, o‘rganildi, tekshirildi, qabul qilindi. Lekin, hamma vaqt ham hamma loyihani rejadagidek amalga oshirish oson kechmaydi. Ba‘zida qo‘limizdagi bor imkoniyatlardan foydalanishga to‘g‘ri keladi. O‘quvchilarimizga shunday taklif kiritamiz: « Demak, amaliyot darsida «Nutq o‘stirish markazi»ni tashkil etish bo‘yicha judayam yaxshi loyiha ishlab chiqildi. Lekin, bu loyiha kelajak uchun yaratilgan, ya‘ni, ayni damda uni amalga oshirish uchun imkoniyatlar yetarli emas. Demak, bizga yana bir stol kerak bo‘ladi». Bu stolni shartli ravishda «Amaliyotchi» deb ataymiz. Bu stoldagilar mavjud jihozlardan, moslashtirilgan holda qo‘ldan yaratilgan narsalar bilan bu markazni tashkil etishga harakat qilishadi. Chunki, o‘quvchilar bu markazni tashkil etishni faqat go‘yalarda yoki loyihada ko‘rib qo‘ymasdan, uning amaldagi ko‘rinishi haqida ham tasavvurga ega bo‘lishi kerak. To‘rtinchi stolimiz boshqa stollardan unchalik ajralib ketishi mumkin emas, chunki boshqa stollarning fikrlari, g‘oyalaridan amalda foydalanishi mumkin. Pedagog o‘qitish texnologiyalarini qo‘llashda ijodiy yondashishga harakat qilsa, bu faqat ta‘lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Aytilganlardan xulosa qiladigan bo‘lsak, «3 stol» metodini qo‘llash orqali biz quyidagi natijalarga erishishimiz mumkin:

- O‘quvchilarning erkin, mustaqil fikrlashiga imkoniyat beriladi;
- O‘quvchilarning masalaga kreativ yondashuvini keltirib chiqaradi, noan’anaviy fikrlashini shakllantiradi;
- O‘quvchilarning hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini shakllantiradi, o‘zaro do‘stona muloqotni mustahkamlashga xizmat qiladi;

-O‘quvchilarning masalaga izchillik bilan yondashiish qobiliyatini rivojlantiradi, rejalashtirish, loyihalashda har tomonlama yondashuvlarni hisobga olishni o‘rgatadi;

-Masalaga tanqidiy qarashni rivojlantiradi, kamchilik va afzalliklarni aniqlashni o‘rgatadi;

-G‘oyalarni amalda sinab ko‘rish, qayta ishlash, takomillashtirish haqida tushunchalari ortadi;

- O‘z bilimlarini amaliyotda qo‘llab ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lishadi;

-Mavzu bo‘yicha aniq tasavvurlarga ega bo‘lishadi, kasbiy bilim va malakalari shakllanadi..

Professional ta’limda o‘qitish texnologiyalarini qo‘llash masalasi hali ko‘p izlanishni, tahlil qilishni, takomillashtirishni talab etuvchi jarayon hisoblanadi. Buni faqat ayrim metodlar orqali gina tahlil qilib, aniq xulosaga kelish qiyin.

O‘quvchilarni ijodiy fikrlashga o‘rgatuvchi zamonaviy o‘qitish texnologiyalarni ko‘plab keltirish mumkin. «Blum taksonomiyasi», «Kyubing», «Torrans metodikasi» kabi texnologiyalar shular jumlasiga kiradi. Bu texnologiyalarni qo‘llash orqali pedagog kattalar ta’limidagi yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda o‘quvchilarning bilim darajalariga mos holda darsni tashkil etish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quv amaliyotlarini tashkil qilishda har bir soha xususiyatlarida kelib chiqqan holda dars mashg‘ulotlarida iloji boricha amaliy ishlarda qo‘l keladigan metodlarga tayangan holda ish olib borish maqsadga muvofiq bo‘ladi. O‘qitish texnologiyalarini mavzuga moslashtirgan holda qayta ishlab chiqish hamma vaqt yaxshi samara berishi aniq. Muhimi, o‘quvchi o‘zi olgan nazariy bilim va ko‘nikmalarni amaliyotda qo‘llay olishiga to‘liq shart-sharoitlar yaratib berish dars maqsadiga erishishimizning kafolati bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta’lim vazirligining «Ilk qadam» davlat o‘quv dasturi. Toshkent-2018 yil
2. O.U.Avlayev, S.N.Jo‘rayeva, S.P. Mirzayeva «Ta’lim metodlari» o‘quv-uslubiy qo‘llanma. Toshkent-2017 yil
3. www.lex.uz